

ANTALYA GAZETECİLERİ **EŞİTLİKÇİ MEDYA DİLİ** R E H B E R İ

derleyen: Prof. Dr. FULYA SARVAN

editör kurulu:

Prof. Dr. SEÇİL DEREN VAN HET HOF

Doç. Dr. SİBEL KARADUMAN

Öğr. Gör. IŞIK TUNÇEL

SONGÜL BAŞKAYA

NİSAN 2022
ANTALYA

tukdantalya.org.tr

agc.org.tr

iletisim.akdeniz.edu.tr

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

İdris Taş - Antalya Gazeteciler Cemiyeti Başkanı

SUNUŞ

Prof. Dr. Fulya Sarvan - Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği Antalya Şubesi Başkanı

AKADEMİK GÖRÜŞ

Prof. Dr. Seçil Prof. Dr. Seçil Deren Van Het Hof
Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi

TANIMLAR

- Toplumsal Cinsiyet
- Toplumsal Cinsiyet Eşitliği
- Cinsiyetçilik
- Medya Dili
- Cinsiyetçi Dil
- Hak Odaklı Habercilik
- Toplumsal Cinsiyet Odaklı Habercilik
- Eşitlikçi Medya Dili ve Habercilik

MEDYA KURULUŞLARINA DÜŞEN GÖREVLER

MEDYA ÇALIŞANLARINA DÜŞEN GÖREVLER

- Gazetecinin Temel Görevleri
- İnsan Hakları Odaklı Habercilik ve Gazetecinin Davranış Kuralları

KADIN/CİNSEL KİMLİK HABERLERİNDE HABERCİLİK İLKELERİ

- Kadına Yönelik Şiddet Haberleri
- Kadın Cinayeti Haberleri
- Cinsel Saldırı, Taciz ve Tecavüz Haberleri
- Çocuk Yaşta Evlilik Haberleri
- Çocuklarla İlgili Haberler
- Cinsel Yönelimlerle İlgili Haberler
- Magazin Haberleri
- Haberde cinsiyetçilikten kaçınmak

HABER YAZDIKTAN SONRA SORULACAK SORULAR

KAYNAKLAR

ÖNSÖZ

Elbette şiddetin her türüne karşıyız ama kadınlara yönelik şiddet maalesef her türlü önleme rağmen gün geçtikçe artıyor. Bu utanç tablosunda ne yazık ki medyanın etkisi yadsınmaz oranda.

Özellikle çocukların şiddet görüntülerinden etkilendiği su götürmez bir gerçek. Haber içerikleri başta olmak üzere gerçeğin sunumu yerine, komedi ve eğlence içerikleriyle daha yumuşatılmış gibi gözükten tüm içeriklerde şiddet unsurlarıyla karşı karşıya kalıyoruz.

Salt reyting kaygısıyla, "toplumda şiddet vardır ve medya, ürünlerinde toplumu doğru şekilde yansıtmakla yükümlüdür" söylemi yatmaktadır. Bu algının değişmesi, dönüşmesi amacıyla Antalya Gazeteciler Cemiyeti ve Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği Antalya Şubesi ortak bir projeye hedef kitleye yönelik bir eğitim gerçekleştirdik. Var olan şiddet içeriklerinin medya dilindeki temsilinin yeniden inşa edilmesi gerekiyor. Bunun yolu öncelikle eğitimden geçmektedir. Başta medya mensupları olmak üzere herkesin sağduyu ile, toplumsal cinsiyet eşitliliğine duyarlı olarak, iyi birer medya okur yazarı olabilmesi kamu yararı adına önemli bir dönüşümün başlangıcı olacaktır. Eğitim kurumları, üniversiteler ve sektör iş birliği ile bunun sağlanabilmesi mümkündür.

Kadınların klişeleşmiş kalıplarla medyada yer almasına izin vermeyeceğiz. Başta ben olmak üzere tüm Antalya Gazeteciler Cemiyeti üyeleri olarak medya dilinin dönüşümüne kulak veriyoruz. Kadının medyadaki temsilinin toplumun refahı ve gelecek nesillerin sağlıklı bireylere dönüşmesindeki hayati önemini bilmeyenler için farkındalık sağlayan bu eğitim iş birliğinde Akdeniz Üniversitesi öğretim üyeleri ile TÜKD üyelerinin özverili katkıları için teşekkürü bir borç bilirim.

İdris TAŞ

Antalya Gazeteciler Cemiyeti Başkanı

SUNUŞ

Derneğimizin Antalya Gazeteciler Cemiyeti ile imzaladığı protokol çerçevesinde Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi ve Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Araştırma ve Uygulama Merkezi (KATCAM) iş birliğinde başlattığımız Antalya'da Medya Dilini Dönüştürüyoruz Projesinin önemli aşamalarından biri olarak kabul ettiğimiz Antalya Gazetecileri Eşitlikçi Medya Dili Rehberi'ni okurların kullanımına sunmaktan büyük mutluluk duyuyoruz.

Bu rehber toplumsal cinsiyet eşitlikçi medya dili alanında Türkiye Gazeteciler Cemiyetinin 2019 yılında yayımladığı "Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi" ile "Medya ve Çeşitlilik Kılavuzu", ve TGC Kadın Gazeteciler Komisyonu tarafından 2016 yılında hazırlanan "Kadın ve Medya; Toplumsal Eşitlikçi Haber Kılavuzu"nda yer alan ilkeler temel alınarak Antalya'da başlattığımız projenin amaçlarına uygun olarak derlenmiştir. Bu öncü çalışmaları için TGC'ne ve "Eşitlikçi Medya Dili Eğitim Programında" katılımcılarla deneyimlerini paylaşan kadın gazetecilere şükran borçluyuz. Öncü çalışmaları ve sundukları destekle yolumuzu açtılar, projemizin hızlı ilerlemesine vesile oldular.

Bu rehberin cinsiyetçi medya dili ile toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri arasındaki bağlantılar konusunda gerek medya çalışanlarının gerekse geleceğin basın yayın çalışanları olacak İletişim Fakültesi öğrencilerinin farkındalığını arttırarak eşitlikçi medya dili kullanımı için Antalya basınında kararlılık gelişmesine yardımcı olacağına inanıyoruz. Bu rehber kadınla ilgili haberlerde kullanılan cinsiyetçi, ötekileştirici, ikincilleştirici dilin özelliklerine dikkat çekerek özellikle kadına ve farklı cinsel yönelimlere yönelik şiddet, cinayet, cinsel taciz, tecavüz vb. olaylarda habercilerin bağlı kalmaları gereken etik kuralları kapsamaktadır. Basın yayın kuruluşlarınca kadının ve kadın meselelerinin eşitlikçi bir medya diliyle ele alınmasında Antalya gazetecilerinin de öncü bir rol üstlenmesini ve henüz bu alanda yol almamış diğer kentlerimizin gazetecilerine örnek olmasını diliyoruz.

Bu rehber herkesin kolayca ulaşabilmesi için, çağın gereklerine uyarak, bir E-kitapçık şeklinde basılması ve bu projenin ortakları olan

her üç kurumun da web sayfasından erişilebilir olması kararlaştırıldı. Bu formatıyla basın mensuplarımızın ve iletişim fakültesi öğrencilerimizin istedikleri her an cep telefonlarından rehberin belli bir konuda öngördüğü kurallara danışabileceklerini düşünüyoruz. Ayrıca medya mensuplarının farkındalıklarının medya ürünleri tüketicilerine de kısa sürede yansıtacağını, onların farkındalıklarının da gelişmesi ile eşitlikçi medya dili talebinin de yükseleceğini umut ediyoruz.

Eşitlikçi medya diline ulaşmanın bir yolculuk olduğu ve zaman alabileceğinin farkındayız. Ancak önemli olan yola çıkabilmiş olmamızdır. Bu yolculukta bize eşlik ederek bu meselenin savunucuları arasına katılmanızı dileriz.

Prof. Dr. Fulya Sarvan

Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği Antalya Şubesi Başkanı

AKADEMİK GÖRÜŞ

Eşitlikçi Medya Dili Projesi medya ürünlerinde toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda farkındalık ve davranış değişikliğini ele alan ilk çalışma değil ve muhtemelen son çalışma da olmayacak. Çünkü ne yazık ki tüm çabalara rağmen hala arzu ettiğimiz noktada değiliz. Oysa eşitlikçi medya dili iki temel gerekçeyle tek tek hepimizin yaşamını etkilemektedir.

Birincisi medya ürünlerinin küçük yaşlardan itibaren gündelik yaşantımızın ayrılmaz parçası olarak bizleri sarıp sarmalaması ve kültürel dünyamızda giderek daha büyük yer tutmasıdır. Kültürün ve kültürün içindeki tüm değerlerin neredeyse temel taşıyıcısı medya haline gelmiştir. 21. yüzyılda ikincil sosyalleşme kadar birincil sosyalleşme süreçlerinde dahi medya ürünlerinin rol oynadığına şahit oluyoruz. Çizgi filmlerden reklamlara çocukluktan gençliğe belli toplumsal normlarla beraber önyargıların da medya ile aktarıldığını görüyoruz. Dolayısıyla medya ürünlerine ve bu ürünlerdeki mesajlara yönelik farkındalığı, medya okuryazarlığını artırmaya yönelik çabalar süreklilik gösterdiği ölçüde etkili olabilecektir.

İkincisi, başta toplumsal cinsiyet olmak üzere her türlü ayrımcı dile karşı duyarlılığı canlı tutma gereksinimidir. Dil ve beraberinde medya dili elbette ki eşitsizliğin ne biricik kaynağı ne de biricik çözüm noktasıdır. Fakat önemli bir başlangıç noktasıdır. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması feminizme indirgenebilecek bir mesele değildir. Toplumsal cinsiyet eşitliği başta ekonomik olmak üzere siyasal ve kültürel gelişme için elzemdir. Toplumun yarısının ekonomik, düşünsel, siyasal ve kültürel üretim süreçlerine yeterince katkı yapamaması, topallayarak maraton koşmaya benzer. Bu nedenle toplumsal cinsiyet eşitliği kadın sorunu olarak algılandığı sürece hep eksik kalmaya mahkumdur.

Dil ve kültür birbirinden ayrılması güç unsurlardır: kültürü dil içinde yaşatır ve aktarırız. Dil aracılığı ile düşünür ve hissederiz. Dili ailemizden ve çevremizden olduğu kadar medyadan da öğreniriz, ki zaten ailemizin ve çevremizin dilinin şekillenmesinde de medya etkilidir. Bir piramit düşünelim ki bunun zemininde cinsiyet ayrımcılığını görmezden gelen bir dil ve medya dili olsun. Bunun

üstünde sorgulanmasına izin verilmeyen toplumsal cinsiyet klişeleri, onun üstünde sözlü ya da fiziksel taciz, onun da üstünde psikolojik, ekonomik, fiziksel baskı ve en üstte de cinsiyete dayalı cinayetler yer alacaktır. Bugün hem gündelik dilimize hem de medya dili konusunda göstereceğimiz özen yarın daha az kadın cinayetinin işlenmesinde bir adım olabilir. Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı ile mücadelede ilk adımımız fark etmek, ikincisi davranışlarımızı değiştirmek ve son olarak da kamusal alanda bu ilkenin savunuculuğunu üstlenmektir.

Bu değişimi gerçekleştirmekte en önemli aktörler gazeteciler, medya çalışanları ve gelecekte bu görevleri üstlenecek olan İletişim Fakültesi öğrencileridir. Bu çalışma eşitlikçi bir medya dili için gösterecekleri çabalarda onlara destek ve kılavuz olacaktır.

Prof. Dr. Seçil Deren Van Het Hof
Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi

TANIMLAR

Toplumsal Cinsiyet

T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü 2008–2013 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı (s. 15) cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarını şöyle ilişkilendirir:

“Cinsiyet’ kavramı, kadınlar ile erkekler arasındaki evrensel biyolojik farklılıklara atıfta bulunurken ‘Toplumsal Cinsiyet’ kavramı, kadınlarla erkekler arasındaki toplumsal ilişkileri belirli bir bağlama göre tanımlamakta, erkeklerle kadınlar ve erkek çocuklarıyla kız çocukları arasındaki ilişkiye ve bu ilişkinin sosyal olarak nasıl kurulduğuna değinmektedir. Bu nedenle toplumsal cinsiyetin getirdiği roller dinamiktir ve içeriği zamana ve yere göre değişmektedir. Toplumsal cinsiyet ilişkileri, hayatın birçok alanında erkeklerin daha baskın olduğu, kadınların genellikle ikinci plana itildiği eşit olmayan güç ilişkisi içermektedir. Erkekler ve erkeklere atfedilen işlevlere ve görevlere verilen değer, birçok açıdan kadınlara ve kadınlara atfedilen işlevlere ve görevlere verilen değerden daha büyüktür. Toplumun tarihsel olarak erkek yönelimli bu yaklaşımla şekillenmiş olduğu gün geçtikçe daha çok kabul edilen bir gerçektir. Erkek normu, toplumun bütünü için genel bir norm olarak kabul edilmekte ve bu da politika ve yapılar yansıtmaktadır. Böylece, politikalar ve yapılar genellikle erkek üzerinden şekillenmekte, istemeden de olsa toplumsal cinsiyet eşitsizliğine sebep olmaktadır.”

“Kişiler toplumsal cinsiyet normlarını aile, okul, iş yeri, medya gibi sosyal ortamlardaki etkileşim süreci içinde öğrenir ve içselleştirirler. Yani toplumsal cinsiyete dayanan roller değişmez, sabit ve sorgulanamaz değildir. Toplumsal cinsiyet kavramı; cinsiyet kimliği, cinsel yönelim ve cinsiyet ifadesi gibi kavramları da içerisinde barındırır. Cinsel kimlik kompleks, akışkan ve kişiye özeldir. Bu nedenle tıpkı ikili cinsiyet sistemi gibi, kadın ve erkek arasında kurulmuş eşitsiz ve hiyerarşik ilişkinin kendisi de yapaydır; sorgulanabilir, değiştirilebilir, dönüştürülebilirdir. Toplumsal cinsiyete dayalı kalıplar ve roller keskinleştiğinde ve sabitlendiğinde, bu kalıplara sığmayan kişilere yönelik önyargılar, baskı ve şiddet de artar” (<https://cinselsiddetlemucadele.org/toplumsal-cinsiyet-kavramlari/>Erişim: 16.03.2022).

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi’nin (CEDAW) temel hedefi, toplumsal yaşamın her alanında kadın-erkek eşitliğini sağlamak amacıyla, kalıplaşmış kadın-erkek rollerine dayalı önyargıların yanı sıra geleneksel ve benzer tüm ayrımcılık içeren uygulamaların ortadan kaldırılmasını sağlamaktır. Sözleşme kadınlara karşı ayrımcılığa açık bir tanım getirmekte ve taraf devlete kadınlara karşı ayrımcılığın ortadan kaldırılması için yasal düzenlemeler ve eşitliği sağlamak üzere geçici özel önlemler de dahil tüm uygun önlemleri alma görevini vermektedir. Taraf devletler eşitsizliği yeniden üreten geleneksel kalıp yargıları ortadan kaldırarak eşitlikçi tutum ve davranışların geliştirilmesinin yanı sıra kadın sorunlarının görüldüğü pek çok konuda önlem almak ile görevli kılınmıştır.

Yeşim Arat’a göre, “Toplumsal cinsiyet eşitliği, fırsat eşitliğinin ötesinde bu eşitsizliklerin sona ermesi talebini dile getiriyor. Toplumsal cinsiyet eşitliği, toplumun her katmanında karşımıza çıkan, toplumsal cinsiyet farkları üzerinden kurgulanan hiyerarşik ilişkilerin sonlandırılması, güç farklılıklarına yol açan bu ilişkilerin, değerlerin ve kurumların toplumsallaşma mekanizmalarının dönüşmesi demek. Her gün, bir kadının eşi veya erkek akrabası tarafından öldürüldüğü günümüzde, toplumsal cinsiyet eşitliği kadına yönelik şiddetin önlenmesi veya kadınının toplumsal yaşamın bir parçası olabilmesinin olmazsa olmaz koşuludur. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin olmadığı bir yerde kadına yönelik şiddet önlenemez... Toplumsal cinsiyet eşitliği talebi, kadınların erkeklerle aynı olma değil, aynı gibi değerlendirilme talebidir. Kadınlar erkeklerden farklı oldukları için, aralarındaki toplumsal cinsiyet kimliklerinden kaynaklanan adaletsiz güç farklılıklarının yok edilmesi, erkeklerden farklı fakat eşit olarak değerlendirilmesinin bir gereğidir.” (<https://sarkac.org/2020/02/toplumsal-cinsiyet-nedir-ne-degildir/>Erişim 16.03.2022 (*Yeşim Arat, Bilim Akademisi üyesi, Boğaziçi Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü*).

Cinsiyetçilik

Cinsiyetçilik, cinsiyetin önemi olmadığında insanları cinsiyetlerine göre yargılamaktır. Cinsiyetçilik, bir cinsiyetin diğerinden üstün olduğu inancına dayanan bir ideoloji olarak tanımlanabilir. Cinsiyetçilik, kişinin cinsiyetine veya toplumsal cinsiyetine dayalı önyargı veya ayrımcılıktır. Cinsiyetçilik herkesi etkileyebilir, ancak öncelikle kadınları ve kız çocuklarını etkiler.

Cinsiyetçilik bir grup olarak kadınlar hakkında klişeler ve önyargılar üstüne kuruludur. Cinsiyet klişeleri, kadınların ve erkeklerin cinsiyete dayalı özellikleri ve davranışları hakkında yaygın inançlardır. Bilimsel araştırmalar, erkeklerin toplumsal olarak daha değerli olduklarına ve bir dizi aktivitede kadınlardan daha yetkin olduklarına dair yaygın olarak paylaşılan kültürel inançlar olduğunu tespit etmiştir. Örneğin, kadınların matematik alanındaki başarıları toplumdaki yaygın olumsuz yetenek klişesinden etkilenir. Toplumda daha az sayıda kadın mühendis, kadın matematikçi, kadın siyasetçi vb. olmasının ardında cinsiyetçilikten kaynaklanan klişeler ve ideolojik kabuller vardır. Kurumsal ve yasal düzlemdeki eşit imkanlar dahi klişeler ve inançların neden olduğu eşitsizlikleri ortadan kaldırmakta yeterli olmamaktadır.

Sosyoloji, cinsiyetçiliği hem bireysel hem de kurumsal düzeyde tezahür eden olarak incelemiştir. Toplumsal kurumlar tarafından sürdürülen cinsiyetçilik ve cinsel ayrımcılık, kadınlar için dezavantajlarla sonuçlanan bir baskı sistemine dönüşmektedir. Cinsiyet ayrımcılığı özellikle eğitim ve işyeri eşitsizliği açısından tartışılmaktadır.

Sosyal psikoloji, kararsız cinsiyetçilik terimi ile kadınlar hakkındaki klişelerin nasıl hem olumlu hem de olumsuz olabileceğini açıklar. Örneğin, "kadınlar korunması gereken narin yaratıklardır" demek de cinsiyetçi bir yaklaşım ve ifadedir.

Cinsiyetçilik aynı zamanda ataerkil düzenin bir dalı olarak tanımlanır. Ataerkil normları rasyonalize eder, meşrulaştırır, denetler ve uygular. Cinsiyetçilik genellikle ataerkil sosyal düzenlemeleri doğal, iyi veya kaçınılmaz olarak göstermeye çalışır, böylece onlara direnmek için hiçbir neden kalmaz.

Aşırı cinsiyetçilik, cinsel tacizi, tecavüzü ve diğer cinsel şiddet biçimlerini teşvik edebilir.

Medya Dili

Medya dili, bir medya metninin anlamının izleyiciye iletme şeklidir. Medya dili, anlamın resimler, kelimeler veya diyaloglar aracılığıyla nasıl ifade edildiğidir. Hareketli bir görüntü metnindeki karakterleri görmek, anlamın sözlü olmayan iletişim olarak karşımıza çıkmasına olanak tanır. Bu, bir filmde ya da fotoğrafta jestleri, yüz ifadelerini, kıyafetleri ve sahne dekorlarını ve ayrıca karakterlerin çerçeveye yerleştirildiği yerleri içerir. Medya dili, bir sahnenin kurulması ve resmedilmesi / filme alınması yoluyla önerilen işaretler ve semboller aracılığıyla anlamı iletir.

Medya metinlerinde yer alan işaret ve semboller çok anlamlıdır, yani birçok yoruma açıktır. Medya metinlerindeki farklı olası anlamlar iki şeye bağlıdır. Birincisi, metindeki işaret ve sembollerin "okunma" şeklidir. İkincisi, metni "okuyan" kişinin kültürel arka planıdır.

Medya ürünleri, bir dizi görsel kod ve teknik kod aracılığıyla izleyicilerine karmaşık bir anlam dizisi iletir. Yıllarca tekrarlanan kodlardan sonra, anlamları genellikle toplum tarafından kabul edilir. Örneğin, bir karakterin yüzündeki bir yara izi, izleyiciye onların «kötü adam» olduklarını gösteren bir kod işlevi görebilir. Benzer biçimde reklamlarda sürekli ev ortamında gösterilen kadın, uygun kültürel arka planın da etkisiyle kadının yerinin ev olduğu şeklinde bir normun yerleşmesinde rol oynayabilir.

Roland Barthes'a göre çağdaş toplumun mitleri medya ürünleridir. Barthes için mit, medya dili aracılığıyla pekiştirilen ve yaygınlaşan bir inançtır. Bu kavram hegemonya ve klişelerle yakından ilgilidir. Toplumsal normları ve değerleri haberler, reklamlar, televizyon programları gibi medya ürünleri aracılığı ile keşfederiz.

Medya dili, toplumsal cinsiyete dayalı hegemonyanın sürdürülmesinde ve toplumsal cinsiyete dayalı klişelerin yayılmasında önemli bir rol oynar.

Cinsiyetçi Dil

Cinsiyetçi dil, cinsiyete dayalı olarak insanları küçük düşüren, görmezden gelen veya klişeleştiren ya da gereksiz yere cinsiyete dikkat çeken sözcükler ve ifadeler olarak tanımlanır. Önyargılı ve ayrımcı bir dildir ve genellikle kadınlar üzere bir gruba veya bireye karşı cinsel kimliğine atfen haksız bir önyargı içerir.

Dilde cinsiyetçilik, dil belirli bir cinsiyetin üyeleri değersizleştirildiğinde ortaya çıkar. Cinsiyetçi dil, birçok durumda erkek üstünlüğünü teşvik eder. Dilde cinsiyetçilik bilinci, gerçeklik algısını, kültürel anlamları kodlama ve aktarmayı ve toplumsallaşmayı etkiler. Dilbilimciler, farklı dillerde erkek-norm kullanımına dikkat çekmektedirler. Başka bir ifadeyle, "insanlık" yerine "insanoğlu" demek erkeği norm haline getirir. Eril olanın dilde norm haline gelmesi eril olmayı aşağılara düşürerek cinsiyetçilikle sonuçlanır. Dilde cinsiyetçilik, her zaman açık olmadığı için dolaylı bir cinsiyetçilik biçimi olarak kabul edilir.

Cinsiyetçi dil aynı zamanda cinsiyete özgü aşağılayıcı terimlerde de ortaya çıkar. Cinsiyete özgü aşağılayıcı terimler, cinsiyetleri nedeniyle başka bir kişiyi korkutur veya ona zarar verir. Cinsiyetçilik, küçümseme gibi olumsuz toplumsal cinsiyete dayalı çıkarımlarla dilde ifade edilebilir. Örneğin, bir dışıdan "kadın" yerine "kız" olarak bahsedilmesi cinsel deneyimine ilişkin yerleşik değerleri kasten ya da kasıtsız ima edebilir. Diğer örnekler müstehcen dili içerir. Cinsiyete dayalı her türlü aşağılama, hakaret ve küfür cinsiyetçi dilin en göze çarpan örnekleridir.

Cinsiyetçi dil toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığın yalnızca bir parçasıdır ama önemli bir parçasıdır. Toplumda var olan toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin seçilen sözcükler, yapılan benzetmeler, kullanılan deyimler ve atasözleri, başvurulan metaforlar aracılığı ile normalleştirilmesinde ve yaygınlaştırılmasında cinsiyetçi dil önemli bir zemindir.

Hak Odaklı Habercilik

Çiçek Tahaoğlu ve Elif Akgül'ün hazırladığı *"Toplumsal Cinsiyet Odaklı Habercilik El Kitabı"* (IPS İletişim Vakfı, 2018) bu terimi şöyle açıklamaktadır:

"Hak odaklı habercilik yalın biçimde insan hakları ihlallerini ve hak kullanımlarını haberleştiren ve takip eden bir habercilikten öte; bütün haberleri kadın, çocuk ve cinsel yönelimleri, etnik, ırksal, dinsel/mezhepsel, kültürel kimlikleriyle "ötekileştirilenler" odaklı kılan ve kuran, bunları yaparken de yeni hak ihlallerine neden olmayan bir haberciliği anlatır" (s.12).

"Hak odaklı habercilik geleneksel habercilik anlayışını sorgularken hak mücadelesini merkeze alır. Hak odaklı habercilikte ötekileştirilenlerin haber konusu olması için herhangi bir ihlalin öznesi ya da faili olmaları beklenmez, haberde yeni ihlaller yaratılmaz, eşitsizliklere ve çözümlerine vurgu yapılır." (s. 23)

"Hak haberciliğinin bir ayağı hak ihlallerini yazmak ve süreci takip etmek, diğer ayağı ise o ihlallere karşı mücadeleleri ve kazanımları görünür kılmak. İhlallerin peşine düşmek, neyin yanlış yapıldığını, aslında nasıl yapılması gerektiğini, sorumluların kim olduğunu haberci bakışıyla sormak ve sorgulamak, kazanımların takibini yapmak...İhlaller kadar mücadele ve kazanımları görünür kılmak" (s.24).

Toplumsal Cinsiyet Odaklı Habercilik

Çiçek Tahaoğlu ve Elif Akgül'ün hazırladığı *"Toplumsal Cinsiyet Odaklı Habercilik El Kitabı"* (IPS İletişim Vakfı, 2018) bu terimi şöyle açıklamaktadır:

"Toplumsal cinsiyet odaklı habercilik hak haberciliği politik ve etik tercihinin bir parçasıdır...Toplumsal cinsiyet odaklı habercilik, "kadınların sadece kadınlara değen konulara sıkıştırıldığı, LGBTİ+'ların görmezden geldiği haber yaklaşımına karşı, her yaptığımız haberde kadın ve LGBTİ+'ları merkeze almaya, eril anlatıyı sarsacak bir dil kullanmaya ve yaygın medyadaki haber söylemine bir alternatif üretmeye" çalışan bir habercilik olarak tanımlanmaktadır"(s.23).

Bu nedenle, cinsiyet çeşitliliği açısından kapsayıcı, Kadın ve LGBTİ+ hakları konusunda bilgilendirici, Hak ihlalleri ile kazanımları takip eden ve görünür kılan, Hak taleplerini duyuran, bunu yaparken yeni hak ihlallerine sebep olmayan, Ayrımcılıktan uzak bir haberciliktir.

Yani eşitsizliği yeniden üretmeyen, toplumun sadece erkeklerden oluşan, hetero bir kulüp olmadığını hatırlatan, haber değeri taşıyan her gelişmeden kadınlar ve LGBTİ+'ların da eşit şekilde etkilendiği gerçeğini de göz önünde bulundurularak yapılan bir haberciliktir" (s. 23).

Eşitlikçi Medya Dili ve Habercilik

Yukarıda verdiğimiz tanımlar çerçevesinde eşitlikçi medya dilini, ana akım medyada kullanılmakta olan cinsiyetçi, kadınlara ve cinsel yönelim çeşitliliğine yönelik ayrımcı ve duyarsız özellikler taşıyan medya diline karşı farkındalık geliştirerek, ele alınan konu kadınlarla ilgili olsun olmasın,

- Kullanılan başlıklar, metin içerikleri ve görselleri eşitlik bakış açısıyla irdeleyen;
- Cinsiyetçiliği ve ataerkil anlayışı pekiştirecek sözcükleri, görselleri kullanmayan;
- Toplumsal cinsiyet eşitliğini gözetken konuları, temaları, sözcükleri önceleyen;
- Ele alınan olguyu eril bakış açısı yerine eşitlikçi bir bakışla ele alan;
- Toplumsal eşitsizliklere, ötekileştirilen grupların sorunlarına dikkat çeken;
- Kadına yönelik şiddet ve cinayet haberlerini tiraj kaygısı yerine sorun çözümleyici bir yaklaşımla izlemeye alan;
- Toplumsal hak ihlallerini, ayrımcılığa uğrayanların hak taleplerini duyuran ve fikri takibini yapan;
- Ayrıma ve şiddete uğrayanlarla ilgili haber yaparken yeni hak ihlalleri yapmamaya özen gösteren bir medya dilidir.

MEDYA KURULUŞLARINA DÜŞEN GÖREVLER

TGC Medya ve Çeşitlilik Kılavuzu (www.tgc.org.tr, 2019) medya kuruluşlarına düşen temel görevleri şöyle özetlemektedir (s.23-24):

"Medya kuruluşları, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama konusunda ulusal ve uluslararası hedeflerden yola çıkarak, toplumsal cinsiyet duyarlılığıyla kendine özgü öz denetim politikaları ve kurum içi izleme mekanizmaları oluşturarak bunları kamuoyuna duyurmalıdır. Bu mekanizmalar, medya içeriğinde toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama hedefinden sapmalar söz konusu olduğunda öneri geliştirebilecek danışma organlarını da içermelidir. Çalışanların toplumsal cinsiyet duyarlılığını artırmayı hedefleyen kurum içi eğitim programları oluşturulmalı, ayrıca kurum dışı programlara katılım da teşvik edilmelidir.

Toplumda cinsiyet ve cinsel yönelim ayrımcılığı konusundaki her türlü ihlalin izlenmesi, haber ve diğer içerikler yoluyla topluma yansıtılması bütün medya kuruluşlarının öncelik verdiği bir konu olmalıdır.

Çalışanlar, her tür olay ve olguyu toplumsal cinsiyet eşitliği açısından irdelemeye yönlendirilmelidir.

Medya kuruluşlarındaki istihdam sürecinde ve medya çalışanlarının meslek örgütlerindeki temsilinde farklı cinsiyetlerdeki çalışanlara eşit olanaklar sağlanmalıdır.

Bu çerçevede:

- Çalışanlar arasında kadınların sayısının artmasına önem ve öncelik verilmelidir.
- Eşit işe eşit ücret ilkesi farklı cinsiyetlerdeki medya çalışanları açısından geçerli kılınmalıdır.
- Yönetim kademelerinde kadınların da yükselmesine olanak tanınmalıdır.
- Kadınlar ve cinsel yönelimleri farklı olanların işyerinde ayrımcılık ve tacize uğramalarını önleyici politika ve mekanizmalar oluşturulmalıdır."

MEDYA ÇALIŞANLARINA DÜŞEN GÖREVLER

Gazetecinin Tanımı ve Temel Görevleri

TGC Hak ve Sorumluluk Bildirgesi' nde (www.tgc.org.tr, 2019) gazeteci şöyle tanımlanmakta ve temel görevleri şöyle özetlenmektedir (s.9-13):

"Günlük yahut süreli, yazılı, görüntülü, sesli elektronik veya dijital basın ve yayın organında, kadrolu, sözleşmeli ya da telif karşılığı, haber alma, işleme, iletme veya görüş, fikir belirtme görevi üstlenen ve asıl işi ile başlıca geçim kaynağı bu olup çalıştığı işletme ile ilgili yasalar karşısındaki konumu bu tanıma uygun olanlar gazetecidir."

1. Gazeteci, halkın bilgi edinme hakkı uyarınca, haber alma, yorum yapma ve eleştirme özgürlüğünü kullanırken kendi açısından sonuçları ne olursa olsun, gerçekleri çarpıtmadan aktarmak zorundadır.
2. Gazeteci, başta barış, demokrasi, hukukun üstünlüğü laiklik ve insan hakları olmak üzere; insanlığın evrensel değerlerini, çok sesliliği, farklılıklara saygıyı savunur.
3. Gazeteci, milliyet, ırk, etnisite, cinsiyet, cinsel kimlik, cinsel yönelim, dil, din, mezhep, inanç, inançsızlık, sınıf, dünya görüşü ayrımcılığı yapmadan tüm uluslar, halklar ve bireylerin haklarını tanır, saygı gösterir.
4. Gazeteci, insanlar, uluslar ve topluluklar arasında nefreti, düşmanlığı körükleyici yayından kaçınır.
5. Gazeteci, bireylerin, toplulukların ve ulusların kültürel değerlerini, inançlarını veya inançsızlığını saldırı konusu haline getiremez, küçümseyemez, alay edemez.
6. Gazeteci, şiddeti haklı gösterici, özendirici ve savaşı kışkırtıcı yayın yapamaz.
7. Gazeteci, kaynağını bilmediği bilgi ve haberleri yayınlamaz; kaynak açık olmadığında, yayınlamaya karar verdiği durumlarda da kamuoyuna gerekli uyarılarda bulunur.
8. Gazeteci, bilgiyi yok edemez, görmezlikten gelemez, metinler ve belgeleri değiştiremez.

9. Gazeteci, halkın haber alma hakkıyla doğrudan bağlantılı olmayan hiçbir amaç için izin verilmedikçe kimsenin özel yaşamın gizliliğini ihlal edemez.
10. Gazeteci, yayınlarıyla ilgili her yanlış en kısa sürede düzeltmekle ve gerektiğinde özür dilemekle yükümlüdür.
11. Gazeteci, cevap hakkına, kötüye kullanılmaması ve kabul edilebilir biçimde yapılması kaydıyla saygılı olmalıdır.
12. Gazeteci, bilgiye erişim faaliyeti sırasında ve sosyal medyada kimlik gizleme gibi yanıltıcı yöntemler kullanamaz.
13. Gazeteci, bir bilginin, haberin yayını ya da yayınlanmaması karşılığı hiçbir maddi veya manevi menfaat sağlayamaz; çıkar çatışması yaratmaktan kaçınır. Gazeteci, konumu ne olursa olsun haber kaynağı olarak kişi ve kurumlarla iletişimini ve ilişkisini meslek ilkelerini gözeterek yürütür.
14. Gazeteci, mesleğini, reklamcılıkla, halkla ilişkilerle veya propagandacılıkla karıştıramaz. İlan-reklam kaynaklarından herhangi bir telkin, tavsiye alamaz, maddi çıkar sağlayamaz.
15. Gazeteci, hangi konuda olursa olsun, elde ettiği bilgi ve belgeleri kendi yararına kullanamaz.
16. Gazeteci, ulusal ve uluslararası politikalar hakkında yayın yaparken öncelikle halkın haber alma hakkı, mesleğin temel ilkeleri ve özgürlükçü demokrasi ölçütlerini göz önünde bulundurur.
17. Gazeteci, mağdurun, güçsüzün, yoksulun, ötekileştirilenin ve "sesini duyuramayanların" sesi olmakla yükümlüdür.

İnsan Hakları Odaklı Habercilik ve Gazetecinin Davranış Kuralları

*TGC Hak ve Sorumluluk Bildirgesi'*nde (www.tgc.org.tr, 2019) insan hakları odaklı habercilik ve gazetecinin konumuzla ilgili bazı davranış kuralları şöyle özetlenmektedir (s.15-19):

1. **Haber ile yorum:** Haber ile yorum ve görüş ayrımı açık yapılmalı, okurun ve izleyicinin neyin haber, neyin yorum olduğunu kolayca seçebilmesi sağlanmalıdır.
2. **Fotoğraf ve görüntü:** Fotoğraflarda yansıtılan gerçekliği deforme edecek

ekleme, çıkarma, kolaj veya montaj yapılmamalıdır. Fotoğraf çekilemeyen özel durumlarda animasyon, illüstrasyon, montaj, canlandırma, dijital oynamalarla üretilmiş fotoğraf ve görsellerin bu niteliği ile güncel olup olmadığı okur/izleyicilerin rahatlıkla fark edebileceği şekilde belirtilmelidir. **Kamusal kimliği olmayan kişilerin fotoğraf ve görüntüleri**, etkinlik, olay, panel, konser gibi kamuya açık alandaki faaliyetler dışında kamu yararı ve haber değeri söz konusu olmadığı müddetçe izinsiz çekilmemelidir. Bu kişilerin dijital ortamlardaki fotoğrafları da izinsiz kullanılmamalıdır. Cesetleri yakın plan gösteren, kan ve şiddet unsurları içeren fotoğraflara yer verilmemelidir. Gizli kamera gibi teknolojik yöntemler sadece yayınlanmasında kamu yararı olan ve başka türlü elde edilemeyecek istisnai durumlarda kullanılmalıdır. Drone gibi insansız hava araçlarıyla fotoğraf ve görüntü çekimi sırasında özel hayatın gizliliğine saygı gösterilir. Hava trafiği ve uçuş güvenliği dikkate alınır, insan ve diğer canlıların hayatını tehlikeye atacak tutum ve davranışlardan kaçınılır.

- 3. Yargı:** Hazırlık soruşturması sırasında soruşturmayı zaafa uğratici, yönlendirici biçimde haber ve yorumdan kaçınılmalıdır. Yargılama sürecinde de haberler her türlü ön yargıdan uzak ve kesinlikle doğruluğundan emin olunarak sunulmalıdır. Gazeteci yargı sürecinde taraf olmamalıdır. Yargı kararı kesinleşmedikçe, şüpheli ya da sanık suçlu ilan edilmemelidir. Soruşturmayı etkileyecek ya da yönlendirecek ya da suçlanan kişi ya da kişilerin yakınlarını zor durumda bırakacak ifadelerden kaçınılmalıdır. Yargı sürecinde iddia ve savunmaya ilişkin bilgilerin adil ve dengeli bir biçimde yayımlanmasına özen gösterilmelidir. Özel hayat alanına giren gizli kayıt ve dinlemeler yargı kararıyla bile elde edilmiş olsa kullanılmamalıdır.
- 4. Bilgi-Belge:** Sahibinin izni dışında belge, fotoğraf, ses veya görüntü, ancak doğrudan kamu yararı bulunması ve başka hiçbir şekilde elde edilemeyeceğine kesin kanaat getirilmesi halinde alınabilir.
- 5. Kimlik veya özel durum:** Kamu yararı olmayan ve olayla doğrudan ilgisi

bulunmayan bir insanın davranışı veya işlediği suç, onun ırkına, milliyetine, dinine, cinsiyetine, cinsel yönelimine, cinsiyet kimliğine, hastalığına veya fiziksel, zihinsel engelli olup olmamasına dayandırılmamalıdır. Kişinin bu özel durumu, alay, hakaret, önyargı konusu yapılmamalıdır.

KADIN / CİNSEL KİMLİK HABERLERİNDE İLKELER

Bu başlık altındaki ilkeler, *TGC Medya ve Kadın: Toplumsal Cinsiyet Eşitlikçi Haber Kılavuzu* (2016), *Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi* (2019), *TGC Medya ve Çeşitlilik Kılavuzu* (2019) ve Tahaoğlu ve Akgül'ün derlediği *Toplumsal Cinsiyet Odaklı Habercilik El Kitabı* (2018) kaynaklarında yer alan konuyla ilgili ilkelerden derlenmiştir.

Kadına / Cinsel Yönelimleri Farklı Olanlara Yönelik Şiddet Haberleri

Medya çalışanları, kadınlar ve cinsel yönelimleri farklı olanların uğradıkları kötü muamele, baskı ve şiddetin haberleştirilmesinde özellikle şu noktalara dikkat etmelidir:

- Mağdurun kimliği gizli tutulmalı, kimliğin teşhisine yarayacak diğer bilgiler de verilmemelidir (ad, fotoğraf, adres, yerel odaklı haberler için yerleşim birimi vb.).
- Cinsiyet ayrımcılığına dayalı şiddetin toplumsal düzlemdeki önemini azaltacak sansasyonel kullanımlardan ve mizah malzemesine dönüştürme eğilimlerinden uzak durulmalıdır.
- Şiddete veya başka bir ihlale doğrudan maruz kalmış bir kişiyle röportaj yapmak için önce bir güven ilişkisi kurulması, söz konusu kişinin gazeteciyle görüşmeyi bizzat tercih etmesi gerekir. Reddediyorsa kendi açısından haklı sebepleri olabilir. Mağdurun kişilik haklarına saygı duyulmalı, örneğin yaşadıklarını ayrıntılarıyla anlattırma gayretinde olunmamalıdır.
- Konuşulacak kişinin rızası önceden alınarak, kişi konuşması sonrasında karşılaşılabileceği olası riskler konusunda bilgilendirilmeli; bu bilgilendirme çerçevesinde mağdura teşhis edilip edilmemeye karar

verme hakkı tanınmalıdır.

- Şiddet ve benzeri travmatik olayları anlattırırken, şiddete maruz kalan kişinin olayı tekrar tekrar yaşamasına neden olunmamalı, gerekirse röportajdan önce bir sosyal hizmet ya da ruh sağlığı uzmanına danışılmalıdır.
- Özel hayat ve şiddet deneyimi gibi mahrem bilgiler, ölçülü sorularla irdelenmeli, travmayı tekrarlatarak sorular sorulmamalı, ısrarcı olunmamalıdır.
- Mağduru küçük düşürücü durumlarda gösteren fotoğrafların kullanılmasından kaçınılmalıdır.
- Haberde kadına yönelik şiddeti meşrulaştıracak ve özendirerek gerekçeler üretilmemeli, şiddetin detayları aktarılmamalıdır.
- Teyit edilmemiş bilgiler, spekülasyonlar, “dedikodular” okurlara sunulmamalı, olay anında oradaymışın gibi şiddet olayını betimleyen bir anlatım kullanılmamalıdır.
- Haber, süslenmemeli, soslanmamalı, trajikleştirilmemeli, dramatikleştirilmemeli, romantikleştirilmemeli, magazinleştirilmemelidir.
- Haber öznesinin ve yakınlarının güvenliğini tehlikeye atmamak için, bazı detaylara haberde yer verilmemeli, fotoğraf, kimlik ismi gibi detayları kullanmadan önce mutlaka haber kaynağı ile konuşulmalı, olay örgüsü ile ilgili spesifik bir bilgi yazılmadan önce, bu bilginin yayınlanmasının şiddetin ardından hayatta kalanlar açısından nasıl sonuçları olabileceği değerlendirilmelidir.
- Araştırma sonuçları, öldürülen kadınların büyük çoğunluğunun cinayet öncesinde şiddet gördüğünü göstermektedir. Şiddet gören bir kadınla ilgili haberde, onu tehlikeye sokacak ve gelecekte öldürülmesine neden olabilecek bilgiler vermektan kaçınılmalıdır.
- İşsizlik, ekonomik yoksulluk, kültürel yoksunluk kadınlara yönelik şiddette suçun hafifletici sebebi olarak sunulmamalıdır.
- Toplumsal cinsiyet rolleri, ahlaki değerler bahane olarak kullanılmamalı, mağduru suçlu ve şiddeti hak etmiş gibi gösterecek, mini etek giymek,

gece yarısı sokakta olmak, evli olmadığı bir insanla ilişki yaşamak, seks işçiliği yapmak vb. edimler şiddetin bahanesi olarak yansıtılmamalıdır.

- Şiddet uygulayan erkeğin “hasta” olduğu ve tedavi edilmesi gerektiği söylenerek suç ve suçlu masumlaştırılmamalıdır. Şiddetin bir hastalık olarak kabul gördüğü hallerde, öncelikle ve sistematik olarak neden kadınlara yöneldiği sorgulanmalıdır.
- Şiddetin faileri ruhsal bozukluğa sahip kişiler gibi gösterilmemeli, depresyon, şizofreni gibi rahatsızlıklar haberlerde gelişigüzel kullanılarak bu tanıyla yaşayanlar zan altında bırakılmamalıdır. Uzmanlar, sistematik şiddet uygulayan erkeklerin tedavi edilecek bir hastalığı olmadığını, şiddetin çoğunlukla patolojik değil toplumsal nedenleri olduğunu her fırsatta hatırlatmaktadır.
- Şiddetin faileri ile empati kurulmamalı, şiddet eylemi gerekçelendirilmeye, empati kurulmaya çalışılmamalı, şiddetin bir suç olduğu unutulmamalı, geleneklerin bir parçası olarak algılanıp anlayışla karşılanmasına neden olacak biçimde meşrulaştırılmamalıdır.
- “Gizli aşk”, “yasak aşk”, “çılgın aşk” gibi tanımlamalardan kaçınılmalıdır.
- Sorunun kamusal olduğu, kamu yetkililerinin de sorumluluklarının bulunduğu unutulmamalıdır.
- Haberi hazırlarken failin gerçekliği kanıtlanmamış, çoğu kez -mağdur hayatta olmadığı için- kanıtlanması mümkün olmayan ifadelerle odaklanmak yerine, sorumluluğu bulunan kamu görevlilerinin beyanlarına, Adli Tıp Kurumu raporlarına, failin varsa geçmiş sabıkalıklarına, varsa şiddetin öteden beri süregeldiğini bilenlerin tanıklığına vs. yer verilmeli.
- Gazetecilerin kolayca ulaştıkları polis tutanakları, adli tıp raporları, dava açıldığında iddianame ve duruşma tutanaklarındaki kişisel bilgilerin, şiddet olayına ilişkin betimlemelerin aynen kullanılması, şiddete uğrayan kişinin yaşadıklarını kendi rızası olmadan ifşa edeceğinden, bundan kaçınılmalı, haberde gerekli olandan fazlası yazılmamalıdır.
- Şiddeti öven, çaresizliği öğreten ve şiddete “terbiye aracı” olarak bakan ifadelerden uzak durulmalı, dilden temizlenmelidir. Kalıplaşmış sözcükler

ve inanışlar dönüştürülmeli, örneğin, dayak “yenmez”, dayak “hak edilmez”, tecavüze “davetiye çıkaran kadın” diye bir tanım olmamalıdır.

- Şiddet haberlerinin başlıklarına çok dikkat edilmelidir. Haber metni mağdurdan yana olsa da, düşünmeden atılan bir başlığın muhabirin niyetini belli ettiği unutulmamalıdır,
- Başlıklarda haberi ilgi çekici kılmak için kelime oyunları yapılmamalı, haber öznelere rencide edecek, toplumsal önyargıları besleyecek, trajedileri komedileştirecek, şiddeti pornografikleştirecek metinlerden kaçınılmalıdır.
- Haber görseli seçilirken fotoğrafın belli klişeleri yeniden üretip üretmediğinden emin olunmalı; şiddet haberlerinde güçlendirici, suçu caydırıcı, suçu ihbar etmeye teşvik edici görseller kullanmaya özen gösterilmeli; kadınları güçsüz gösteren, okurların arasında bulunan şiddete maruz kalan sayısız kişiye travmalarını yeniden yaşatacak fotoğraflar kullanılmamalı, fotoğrafın nötr olmasına, kurgulanmış ya da seksi pozlar kullanmamaya dikkat edilmelidir.
- Şiddete uğrayanın değil, şiddeti uygulayanın fotoğrafları yayınlanmalıdır.
- İhlal haberi yaparken öznesi belirsiz edilgen cümlelerden uzak durulup, fail belirlenmeli; mağdur değil fail ve ihlal deşifre edilmelidir.
- Sorumlu bir anlayış benimsenerek şiddete uğrayan ya da risk altında olanlar, çözüm yolları ve yöntemleri konusunda bilgilendirilmeli, var olan kuruluş ve yardım hatlarının erişim bilgileri haberde yer almalıdır.
- Faile yönelik hak ihlallerine de izin verilmemeli, linç kültürünün beslenmesine hizmet edilmemeli, sorunun toplumsal ve siyasi çözümlere ulaşması için uğraş verilmelidir.
- Haberlerin haberde geçen kişilere yönelik bir şiddete dönüşmesine izin verilmemelidir.

Kadın Cinayeti Haberleri

- Kadın Cinayeti “herhangi biri tarafından ‘kadın olduğu için’ öldürülen, kadınların maktul olduğu cinayetlerdir. Kadın cinayeti herhangi bir adli olay

olarak haberleştirilmemeli, bunun bir kadın cinayeti olduğu belirtilmelidir. Bu anahtar kelime kadın cinayetlerine ilişkin veri toplanmasını ve bu cinayetlerin görünür kılınmasını kolaylaştıracaktır.

- Kadın cinayetleri ataerkil söylemden beslendiği, sistematik bir suç olarak toplumsal öncüllerinin varlığına karşın önlem alınmadığı vurgusuyla haber yapılmalıdır.
- Sürekli gündeme gelmesinin kanıksama yaratabileceği de göz önünde tutularak ‘olay odaklı’ haber yerine yargı süreçlerine, uzman görüşlerine, araştırma ve istatistiklere, kampanyalara odaklı haberlerle konunun önemi ve önceliği gündemde tutulmalıdır.
- Haber fail ifadesine dayanarak yazılmamalı, ölen kadının failin iddialarını yanıtlayacak ve çürütecek durumda olmadığı unutulmamalıdır.
- Haberin tek kaynağı polis raporları, adli tutanaklar ya da failin ifadeleri olmamalıdır.
- Haberi yapan kişi psikolog, yargıç, falcı veya öykü yazarı değil haberci olduğunu unutulmamalıdır.
- Haber verilirken söylentilerden, yakıştırmalardan, kalıplaşmış söylemlerden ve önyargılardan uzak durulmalıdır.
- Cinayetin sorumlusu olarak cinnet, kıskançlık, öfke, namus, iflas, psikolojik sorun vb. cinayeti meşrulaştırabilecek ifadeler kullanılmamalı; bu bahanelerin ‘haksız tahrik indirimi’ talebiyle mahkemeye delil olarak gösterilebileceği unutulmamalıdır.
- Şiddet romantikleştirilmemelidir; kıskançlık bir sevgi göstergesi değil, hayatı kısıtlayan bir müdahaledir. “Namus” da erkeğin onuru değil, kadının öldürülme bahanesidir. Aşk cinayeti yoktur, yaşam hakkı ihlali vardır. Romantikleştirilen şiddet, cinayeti meşrulaştırır.
- Şiddet-cinayet haberlerinde sık kullanılan bir klişe olan “cinnet” tanımlaması kullanılmamalı, fail “cani” veya “canavar” gibi sıfatlarla haberleştirilmemelidir. Bu yaklaşım söz konusu şiddet olayının “caninin teki tarafından gerçekleştirilmiş tekil bir vaka” olduğu izlenimini yaratır.
- Varsa maktul kadının cinayet öncesi koruma talepleri, karakol şikayetleri,

hakkında verilmiş savcılık kararı, geçmişte şiddete maruz kalıp kalmadığı, gelenekler, destek olmayan aile vb. etkenler mutlaka haberlerde yer almalıdır.

- Kadın cinayetlerinin tek bir sorumlusu olmadığı unutulmamalı, iki tarafla sınırlı kalmayıp tüm sorumlular ve süreç iyice araştırılmalıdır.
- Melodramdan, sansasyon ve pornografiden kaçınılmalıdır. Cinayetin ayrıntılarını pornografik olarak resmederek şiddetin pornografisi üretilmemelidir.
- Haber metni cinayeti dramatize eden unsurlar içermemelidir.
- Cinselliğe dair gereksiz ayrıntılar ve magazinsel yaklaşımlardan uzak durulmalı, haber yazımında çekici veya heyecanlı hikâye üslubu kullanılmamalıdır.
- Öldürülen kadının bedeni teşhir edilmemeli, bunun yerine zanlı ve zihniyeti teşhir edilmelidir.
- Şiddeti sıradanlaştıran olay mahalli fotoğrafları kullanılmamalıdır.
- Fotoğraf ve görsel malzeme seçiminde ve kullanımında dikkatli olunmalı, maktulün fotoğrafı ya hiç kullanılmamalı ya da olay sonrası değil öncesinde çekilmiş fotoğrafı, eğer gerek varsa kullanılmalıdır.
- Katil ve maktule dair 'mutlu günler' fotoğrafları da ya hiç kullanılmamalı ya da kullanım biçiminin, "Sizin de en yakınınız bir gün katiliniz olabilir" çağrışımı yapmamasına özen gösterilmelidir.
- Haberde 5NİK kuralını uygularken "neden" in yanıtı katilin sözde gerekçelerinde değil, cinayete giden süreçte yaşanan sorunlarda olmalıdır.
- Maktulün mesleği, yaşam tarzı, sosyal ilişkileri veya davranışları ancak haberin anlaşılır kılınması için şartsa açıklanmalı ve yanlış anlamaya, özellikle ahlaksal yargıya yer vermeyecek şekilde aktarılmalıdır.
- Meslek, davranış ya da yaşam tarzı kadınların erkekler tarafından öldürülmesinin bahanesi/gerekçesi gibi sunulmamalıdır.
- Fikri takip yapılmalı, cinayet haberinin ardından failin yakalanma, yargılanma süreçleri de takip edilerek haberleştirilmelidir.

- Kadın cinayetlerinde verilen cezaların yeterince caydırıcı olup olmadığı ve bu durumun yeni cinayetlerin işlenmesinde nasıl bir rol oynadığı da araştırılmalıdır. Benzer olaylarda yargının verdiği örnek kararlara da dikkat çekilmelidir.
- Cinayet davalarını izlerken haberde, kadın örgütleri veya herhangi bir kurum/kuruluşun cinayet davalarına müdahil olma talebi, yargı sürecinde maktule destek veren eylem ve görüşleri de yer almalıdır.
- Kadın cinayetleri ile ilgili hukuki süreçlerde, kadın katillerine yaygın olarak verilen "haksız tahrik" ya da "iyi hal" gibi indirimlerin ne kadar hukuki ya da ne kadar "ideolojik/siyasal/ahlaki yaklaşımlarla" verildiği, bu yaklaşımların yeni cinayetleri teşvik edip etmediği sorgulanmalıdır.

Cinsel Saldırı, Taciz ve Tecavüz Haberleri

- Taciz ve tecavüz gibi cinsel suçların haberleştirilmesinde kullanılan dile özen gösterilmelidir. Saldırganın ifadesinden yararlanılarak hazırlanan metinlerin mağdur açısından yaralayıcı olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu haberlerde kullanılan görsel malzeme ile anlatım biçiminin pornografik ve özendirici çağrışımlar yaratmamasına dikkat edilmelidir.
- Kadınların uğradığı taciz ve tecavüze ilişkin haberlerde kadının kimliği korunmalı, -kendisi aksini talep etmediği sürece- fotoğrafları, görüntüleri veya kimlik bilgileri kesinlikle yayınlanmamalıdır.
- Bu gibi durumlarda ne yapılması ve ilk nereye başvurulması gerektiği gibi bilgiler haberde yer almalıdır.
- Mağdur kadının yakınlarının da zarar görebileceği göz önünde bulundurularak adres, mahalle, semt, vb. yer bilgisi verilmemelidir.
- Benzer biçimde mağdurun ailesinden erkeklerin failden intikamını ailesindeki kadınlara cinsel saldırıda bulunarak alma riski hesaba katılmalıdır.
- Faili kesinleşmemiş olaylarda söylenti üzerinden haber yapılmamalıdır.
- Görsel medyada cinsel saldırı olayı izleyiciye canlandırma yaparak

anlatılmamalı, bu tür yayıncılığın kadının mağduriyetini artırması ihtimalinin yanı sıra aynı suçlu işleme potansiyeline sahip olası kişileri özendirici, bu kişilere yol gösterici bir rehberle dönüşebileceği dikkate alınmalı ve bu yayınların şiddetin pornografisini ürettiği unutulmamalıdır.

- Cinsel saldırı eyleminin ayrıntıları belirtilmemeli, öykülenmemelidir. Bu ayrıntıların aktarılması gibi haberi pornografikleştiren anlatımlar toplumsal cinsiyet temelli şiddeti görünmez kıldığından, haber metni şiddete maruz kalan kişiyi cinsel obje haline getiren, yeniden mağdur eden rencide edici ifadelerden arınmış olmalıdır.
- Taciz ve tecavüzün erotik bir konu değil, beden bütünlüğüne ve dokunulmazlığına karşı işlenmiş çok ciddi bir suç olduğu unutulmamalıdır.
- Cinsel saldırı haberleri reyting/tiraj yarışından muaf tutulmalıdır.
- Bu haberler toplumun belli kesimlerine mal edilmemeli ve her kesimden herkesin başına gelebileceği mesajı verilmelidir.
- Bu tür haberlere konu olan kadınların kıyafetleri, davranışları, alışkanlıkları, zevkleri vb. suça zemin oluşturan sebepler gibi gösterilmemeli ve önyargı oluşturabilecek ifadelerden kaçınılmalıdır.
- İhkeli ve sorumlu yayıncılık gereği, saldırının nasıl gerçekleştiğinden çok saldırganın yasalar çerçevesinde alması gereken ceza ve mağdurun bilmesi gerekenler öne çıkarılmalıdır.
- Tecavüz haberlerinde kadınlar "telekız", "hayat kadını", "erkeklerle para karşılığı aşk yapan kadınlar" olmakla itham edilmemelidir.
- Gazete ve/veya televizyon haberlerinde kullanılan dil ve/veya görsel malzeme titizlikle seçilmeli, kadınların cinsiyetçi ön kabullerle yargılanmasına yol açmaktan kaçınılmalıdır.
- İzleyici ya da okurun haberdeki detaylar ve görsel malzeme kullanımı nedeniyle tecavüz ve/veya tacizci yerine mağdur kadına odaklanmasına yol açılmamalıdır.
- Habercilik anlayışı mağdurun değil failin teşhir edilmesine dayalı olmalıdır.

Çocuk Yaşta Evlilik Haberleri

- Yaşam öyküleri kamuoyunu çocuk yaşta evlilik sorununun varlığına (yaygınlığına ve derinliğine) ikna etmede önemli olsa da kadınlara ve kız çocuklarına bu mağduriyeti tekrar anlattırmak onlara zarar verebilir. Yaşam öykülerine ancak önenebilir çocuk evliliklerini haberleştirmek söz konusu olduğunda başvurulmalıdır.
- Çocuk yaşta bireylerin evlendirilmesinin "suç" olduğuna vurgu yapılmalıdır.
- Cinsiyetçilik içeren ya da cinsiyetçi yaklaşımı körükleyen ifadelerden, klişe cümlelerden uzak durulmalıdır.
- Çocuk yaşta evlendirilmiş her kadının yaşamının ilerleyen yıllarında başarı öyküsü olmayabilir. Zinciri kırıp kendisi için bir şeyler başarmış çocuk yaşta evlendirilmiş kadınların hikayelerini yayınlamak başka kadınlara ilham verebilir, fakat her kadının bu zinciri kırabileceği ve yaşamını dönüştürebileceği algısına yol açmaktan kaçınılmalıdır.

Çocuklarla İlgili Haberler

- Suça itilmiş çocuklarla ilgili suçlarda ve cinsel saldırılarda 18 yaşından küçük olan suç faili ya da mağdurların kimliklerini açıklayacak ya da tanınmalarına yol açacak şekilde yayın yapılmamalı, fotoğraf, görüntü ve çizim kullanılmamalıdır.
- Çocuğun kişiliğini ve davranışlarını etkileyebilecek durumlarda, gazeteci, bir aile büyüğünün veya çocuktan sorumlu bir başkasının izni olmaksızın çocukla röportaj yapmamalı veya görüntüsünü almaya çalışmamalıdır.
- Çocuklarla ilgili haberlerde soruna dikkat çekmek, kamuoyunda yaratacağı etki ve yarar dikkate alınmalıdır.

Cinsel Yönelimlerle İlgili Haberler

Medya çalışanları, cinsiyet ve cinsel yönelim ayrımcılığına karşı duyarlılığın geniş bir tabana yayılması sürecinde önemli bir rol oynadıklarının farkında olarak:

- Doğrudan haberin unsuru olmadığı sürece hiç kimseyi cinsiyet kimliği,

cinsel yönelimiyle tanımlamamalı, tanımlanması gereken durumlarda da küçümseyip, aşağılamamalıdır.

- Kadınların ve cinsel yönelimleri nedeniyle ayrımcılığa maruz kalanların sorunlarına daha çok ilgi göstermelidir.
- Dilin içinde yerleşik, bir cinsi ya da cinsel yönelimi diğeri karşısında aşağılayan cinsiyetçi ve homofobik sözcük ve söylemlerin dönüştürülmesi konusunda duyarlı olmalı, yanlı sözcük ve terimlerin yerine eşitlikçi bir söylemi geliştirmek için çaba göstermelidir.
- Cinsiyetleri ve cinsel yönelimleri ne olursa olsun, farklı yaş, görüntü, fikir, görev ve rollere sahip insanların medyadaki her türlü içerikte, gelenekler, alışkanlıklar, cinsiyetçi ve homofobik kalıp yargılar dışına çıkılarak sunulması konusunda gereken özen gösterilmelidir.
- Kadınlar ve cinsel yönelimleri farklı olanlar arasında olumlu rol modeli olabilecek örneklerin haberleştirilmesi ve programlarda kullanılmasına öncelik vermelidir.
- Cinsiyetleri ve cinsel yönelimleri nedeniyle şiddete uğrayanlarla ilgili haberlerde mağdurların onurunun korunmasına gereken özen gösterilmelidir. Bu ilke özellikle şiddet sonucu yaşamını yitirenlerle ilgili haberlerde daha büyük önem taşımaktadır.
- Cinsel yönelimi nedeniyle kimliğini gizlemek isteyen bir kişinin ismini yazmak ya da erkek şiddeti haberi yaparken sığınma evinin adresini vermek, 5NİK kuralınca “doğru” gibi görünse de ciddi hak ihlallerine yol açabilir.
- Bir heteroseksüele sorulmayan sorular LGBTİ'lere de sorulmamalı, haber için gerekli sorular sorulmalı, söyleşi yapılan kişi cinsel yönelimi açısından sorgulanmalı, suçlanmamalı, dalga geçilmemelidir.
- Her türlü içeriğin oluşturulmasında, erkeklerin olduğu kadar, kadınların ve cinsel yönelimleri farklı olanların da görüşlerini, deneyim ve uzmanlıklarından kaynaklanan bilgilerini topluma yansıtmalıdır.

Magazin Haberleri

- Kadın bedeninin cinsel çağrışımlar yaratacak biçimde, gereksizce görselleştirilmesinin önüne geçmenin yolları düşünülmelidir.
- Kadınlara karşı ayrımcılığa neden olacak, ruhsal ve bedensel açıdan kadını ötekileştirecek veya rencide edecek haberlere yer verilmemelidir.
- Kişisel haklar ihlal edilmemelidir. Özel hayata saygı gösterilmeli, mahremiyet ihlal edilmemelidir.
- Kadın bedeni üzerinden cinsiyetçi söylem inşa edilmemelidir.
- Habere konu olan kadınlar ikincilleştirilmemelidir.
- Haber uğruna kadının kimliği yok sayılmamalı, simgesel olarak yok edilmemelidir.
- Magazin haberi “Kadın bedeninin teşhiri=Kar” anlayışı üzerinden biçimlenmemelidir.
- Şiddeti magazinleştirmekten kaçınılmalı, “Yürek hoplattı”, “nefesleri kesti” vb. kalıplaşmış tanımlamalardan uzak durulmalıdır.

Haberde Cinsiyetçilikten Kaçınmak

- Haberde kadınlar/ LGBTİ+lar bu olayın ve haberin neresinde? sorusunu sorduktan ve haber değeri taşıyan en güncel unsurlar sıralandıktan sonra, habere toplumsal cinsiyet eşitliği açısından bakılarak, varsa gerekli bilgiler ve veriler eklenmelidir.
- Haberde hikâye tek taraflı anlatılmamalı, sunulan bilgilerin çoğu kez eril üretim süreçlerinden geçtiği dikkate alınarak, hikâyenin diğer tarafları araştırılmalı, önyargıların tek taraflı hikayelerle sürmesine izin verilmemelidir.
- Sistematik hak ihlallerini görünür kılmak için haberler verilerle desteklenmeli, haberleştirilen konuda resmi bir veri yoksa verileri şahsen toplama yoluna gidilebilir.
- Eşitlik haberin vitrinine değil odağına yerleştirilmelidir.
- Annelik kutsaması gibi klişelerden uzak durulmalı, kadının görünmeyen

emeği vurgulanmalı, babaların ebeveynlik görevi hatırlatılmalı, ücretsiz ve erişilebilir kreşlerin olmayışı gündeme getirilmelidir.

- Haberle ilgili, uzmanlara, aktivistlere, kadınlara fikirleri sorulmalı, "jest" gibi sunulan uygulamalara, kadınların ve LGBTİ+'ların kazanımlarına her zaman sorgulayıcı hak temelli yaklaşımla ele alınmalıdır.
- Haberde yasalar ve yönetmeliklerin neleri içerdiği, ne anlama geldiği, insanları nasıl etkileyeceği, toplumsal sorunlara nasıl çözümler sunacağı, değişikliğe giden süreç, bu dönüşümü sağlayan sivil mücadele anlatılmalıdır.
- Erkek mesleklerinde yer bulan kadınlar, kadınların karıştığı kazalar gibi olayları haber yaparken cinsiyetçi klişeler kullanmaktan vazgeçilmelidir.
- Kadın ve LGBTİ+'lar "özel günler"e sıkıştırılmamalı, özel günler haricinde de haberleştirilen olaylara toplumsal cinsiyet açısından bakılarak hak kazanımlarının yolu açılmalıdır.
- Haberde kullanılan kelimeler, ifadeler sorgulanmalı, cinsiyetçi ve cinsiyetli bir kökenden gelen yaygın ifadeler yer vermekten kaçınılmalıdır.
- Haberi okutmak için ayrımcı görseller ve başlıklar kullanmaktan kaçınılmalı, "tık avcılığı" yapmak için sistematik şiddetin istisna olarak görülmesine neden olabilecek abartılı tanımlamalar (ŞOK ŞOK ŞOK, iğrenç eylem, utanç davası vb.) kullanmaktan kaçınılmalıdır.

HABER YAZDIKTAN SONRA SORULACAK SORULAR

Tahaoğlu ve Akgöl, *Toplumsal Cinsiyet Odaklı Habercilik El Kitabı*'nda (2018) gazetecilerin kendilerine sormaları gereken sorular şöyle listelenmektedir (s.57):

- Haberi hangi yaklaşımla yaptım?
- Haberde neyi eksiğ bıraktım? Neyi fazla söyledim?
- Haberde hangi sorunlu klişeleri yeniden ürettim? Haber metni ayrımcı ifadeler, nefret söylemi içeriyor mu?
- Haberle yeni bir hak ihlaline sebep oldum mu?
- Haberde kadınların ve erkeklerin temsilinde yeterince adil ve dengeli davrandım mı?
- Olayın kadınları ve LGBTİ+'ları nasıl etkilediğine haberde yer verdim mi?
- Uzmanlardan ya da tanıklardan görüş alırken kadınlara/ LGBTİ+'lara söz verdim mi?
- Fotoğrafta/grafiklerde sadece erkekler ve heteroseksüel çiftler mi var? Cinsiyet çeşitliliğini yansıtabildim mi?
- Kullandığım dil ve haber yazım tarzı, toplumda eşitliği geliştirici yönde mi, yoksa geleneksel yargıları yeniden mi üretiyor?
- Kullandığım fotoğraflar, şiddeti, ayrımcılığı, ötekileştirmeyi yeniden üretiyor mu? Herhangi bir hak ihlaline ya da mahremiyet ihlaline neden oluyor mu?

KAYNAKLAR

Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)

Çiçek Tahaoğlu ve Elif Akgül (2018) *Toplumsal Cinsiyet Odaklı Habercilik El Kitabı*, IPS İletişim Vakfı Yayınları, İstanbul.

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti (2016) *Kadın ve Medya: Toplumsal Cinsiyet Eşitlikçi Haber Kılavuzu*, Akademi Yayını, İstanbul.

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti (2019) *Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi*, İstanbul. (www.tgc.org.tr)

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti (2019) *Medya ve Çeşitlilik Kılavuzu*, İstanbul. (www.tgc.org.tr)

T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü *2008-2013 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı*

<https://cinselsiddetlemucadele.org/toplumsal-cinsiyet-kavramlari/>Erişim: 16.03.2022

<https://sarkac.org/2020/02/toplumsal-cinsiyet-nedir-ne-degildir/>Erişim 16.03.2022 (*Yeşim Arat, Bilim Akademisi üyesi, Boğaziçi Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü*)

ANTALYA GAZETECİLERİ EŞİTLİKÇİ MEDYA DİLİ R E H B E R İ

derleyen: Prof. Dr. FULYA SARVAN

editör kurulu:

Prof. Dr. SEÇİL DEREN VAN HET HOF

Doç. Dr. SİBEL KARADUMAN

Öğr. Gör. IŞIK TUNÇEL

SONGÜL BAŞKAYA

NİSAN 2022
ANTALYA

tukdantalya.org.tr

agc.org.tr

iletisim.akdeniz.edu.tr